

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

Історичний факультет

Кафедра історії України

Дипломна робота

магістра

з теми **«КІНОВИРОБНИЦТВО В УКРАЇНІ
У ПЕРШЕ ПІВСТОЛІТТЯ СВОГО РОЗВИТКУ (1896-1945)»**

Виконала: магістрантка 2 курсу

IstAb1-M17 групи денної форми навчання

Галузь знань 03 Гуманітарні науки

Спеціальність 032 Історія та археологія

за освітньою програмою Історія

Братік Кристина Юріївна

Керівник:

Трубчанінов С. В. кандидат історичних

наук, доцент кафедри історії України

Рецензент:

Зміст

Перелік умовних скорочень	3
Вступ	4
Розділ 1. Історіографія та джерельна база дослідження	7
1.1. Історіографія проблеми	7
1.2. Джерельна база, методологія і термінологічний апарат дослідження	16
Розділ 2. Зародження та початок кіновиробництва в Україні (1896–1914)	20
2.1. Зародження кінематографу в Україні (кінець XIX ст.)	20
2.2. Початок становлення головних жанрів вітчизняного кінематографу	34
Розділ 3. Розвиток кінематографу в роки Першої світової війни та революції (1914–1921)	50
3.1. Кінематограф у роки Першої світової війни	50
3.2. Кіновиробництво у роки Української революції 1917–1921 рр.	56
Розділ 4. Кіновиробництво в Україні у міжвоєнний період та в роки Другої світової війни	63
4.1. Діяльність ВУФКУ та розвиток національного кінематографу у 1920-х роках	63
4.2. Кінематограф Західної України у міжвоєнний період	84
4.3. Український радянський кінематограф у 1930–1945 рр.	90
Висновки	99
Список використаних джерел та літератури	101

Перелік умовних скорочень

ВКРК – Вищий кіно-репертуарний комітет.

ВУФКУ – Всеукраїнське фотокіноуправління.

ГУКФ – Головне управління кінофотовиробництва.

ГУМНК – Головне управління мистецтв і національної культури.

Камео – роль, як правило епізодична, в якій виступає відома персона – реальна чи та, що є відомим кіногероєм.

ЛФТ – Львівське фотографічне товариство

МХТ – Московський художній театр.

НКО – Народний комісаріат освіти.

ОКО – Всеросійське Об'єднання кіновидавничих товариств.

УФА – німецька кіностудія «UFA» (Universum-Film AG)

ЦК КП(б)У – Центральний комітет Комуністичної партії
(більшовиків) України.

Вступ

Актуальність теми дослідження. Кінематограф стоїть на одному рівні з великими відкриттями XIX і XX століть – електрикою, телеграфом, телефоном, радіо, які розширили владу людини над простором і часом. Він з'явився, коли людство вже досягло високого рівня наукової і технічної зрілості та навчилося створювати доволі складні й точні прилади.

З моменту свого народження кінематограф став символом технічного прогресу людства, абсолютно новим, небаченим досі явищем, а тому завоював раз і назавжди величезну популярність серед усіх прошарків суспільства. Кіно стало уособленням доби модернізації: не просто мистецтво, а мистецтво-індустрія, виробниче мистецтво, високотехнологічне мистецтво. Український письменник-авангардист Валер'ян Поліщук (1897–1937) називав кіно мистецтвом-дитиною великого індустріалізованого міста: «Колби і реторти хемічної лабораторії – ось де вариться це нове мистецтво, наше мистецтво, наша дитина, що зросла на наших очах, як велетень».

Із технічної новинки і ярмаркової розваги за життя всього двох-трьох поколінь кінематограф перетворився на важливу частину повсякденного життя мільйонів людей, на нове мистецтво, масштабне видовище, явище культури, яке безперервно розвивається. Вивчення специфіки кіновиробництва в Україні в роки його зародження і становлення має важливе значення для розуміння соціальної суті кінематографу та його традицій.

Оскільки кожна епоха, кожне покоління розглядає і вивчає історію культури з власної точки зору, то вивчення розвитку українського кіновиробництва 1896–1945 років з сучасних позицій є цілком актуальним і обґрунтованим.

Мета роботи полягає у комплексному вивченні особливостей зародження, становлення та розвитку українського кіновиробництва протягом першого півстоліття його розвитку (1896–1945 роки). Для її досягнення необхідно вирішити **ряд завдань**:

- проаналізувати історіографію і та сформувати джерельну базу дослідження;
- дослідити обставини зародження кіновиробництва в Україні;
- проаналізувати особливості розвитку кіновиробництва на різних етапах його історії протягом 1896–1945 рр.;
- показати розвиток ігрового, документального та освітнього кіно;
- охарактеризувати вплив держави на розвиток кіномистецтва;
- показати діяльність видатних українських продюсерів, режисерів, сценаристів та акторів.

Об’єктом дослідження виступає українська культура наприкінці XIX – в першій половині XX ст.

Предметом дослідження є кіновиробництво в Україні в період його зародження та становлення.

Хронологічні рамки зумовлені предметом дослідження. Вони охоплюють історичний період, який розпочався в 1896 році – з перших спроб знімання хронікальних сюжетів, закінчуючи 1945 роком, коли українське кіновиробництво було повністю підпорядковане канонам «соціалістичного реалізму».

У нашій роботі застосовується періодизація історії українського кіновиробництва, що видається нам оптимальною: 1) 1896–1914 рр.– зародження і початок становлення кіновиробництва в Україні; 2) 1914–1921 рр.– кінематограф у роки Першої світової війни та революції; 3) 1922–1945 рр. – становлення системи державного управління кіновиробництвом.

Територіальні межі – охоплюють територію всіх українських земель – у складі Російської та Австро-Угорської монархій (до 1917–1918 років), територію УНР, ЗУНР та Української Держави (1918–1920 рр.), територію «радянської» України та західноукраїнських земель.

Методи дослідження – з метою забезпечення всебічного, повного та об’єктивного аналізу розвитку українського кіновиробництва в 1896–1945 роках було використано низку загальнонаукових і спеціальних методів

наукового пошуку. Проведення даного дослідження стало можливим завдяки дотриманню найважливіших принципів історичного дослідження: об'єктивності, історизму, системності, а також антропологічного підходу. Зокрема, **принцип об'єктивності** передбачає опору на факти, які не спотворені і не підігнані під схеми радянських ідеологів. **Принцип історизму** дозволяє охопити увесь процес розвитку кіновиробництва, пояснити його природу та пізнати його суть. **Принцип соціального підходу** передбачає розгляд історико-економічних процесів з врахуванням інтересів різних соціальних прошарків населення.

Практичне значення. Робота може використовуватися під час вивчення історії України та історії української культури у навчальних закладах.

Структурно дипломна робота побудована за проблемним принципом (вступ, 4 розділи, висновки, список використаних джерел та літератури, додатки). Обсяг основної частини роботи – 100 сторінок. Повний обсяг – 121 сторінка. Список використаних джерел і літератури налічує 252 позиції.

Висновки

Значний науковий інтерес для дослідників в незалежній Україні представляє вивчення розвитку кіновиробництва в Україні протягом першого півстоліття його історії (1896–1945 рр.), адже вказаний історичний період позначився суттєвими досягненнями на національно-культурному терені та піднесенням культурно-мистецького життя українців.

Можна назвати десятки цікавих праць, які вийшли лише останнім часом. Зокрема, це монографії Володимира Миславського, Лариси Брюховецької, Олександра Безручка. Існуюча історіографія та джерельна база дослідження дозволяють відтворити історію кіновиробництва в Україні у досліджуваний період.

У джерелах зафіксовано як творчу діяльність представників українського кінематографу, так і втручання держави в кінематографічний процес. Певною мірою в джерелах відображено і «технічний» бік кіновиробництва.

Наприкінці XIX – на початку XX ст. кіновиробництво в Україні переживало надзвичайно бурхливий період свого розвитку, коли на тлі великого інтересу до т. зв. «живих картин» швидко поширюється винахід братів Люм'єр, який за короткий час перемагає багатьох конкурентів. Сформувався попит на хронікальні зйомки та ігрове кіно. До Першої світової війни Україна головним чином була ринком кінопродукції для фірм Німеччини та Франції, а також російських кіновиробників. Геніальності зусиль Йосипа Тимченка, Альфреда Федерецького і багатьох інших ентузіастів не вистачило, аби скласти конкуренцію неукраїнській кінопродукції.

Великий вплив на розвиток кіновиробництва у Наддніпрянській Україні мала Перша світова війна. У 1914–1916 роках в Україні працювали кіностудії, що мали непогано обладнані павільйони. Важливим чинником, що вплинув на розвиток кінематографу в Україні, стало відкриття кіностудій в Одесі («Мирограф» і «Мізрах»), Києві («Світлотінь»), Львові («Polonia») і Катеринославі (Товариство Ф. Щетиніна). Саме в цей час відбувається

якісний підйом технічного і художнього рівня кіно постановок. До 1917 року в Україні різко зменшується випуск т. зв. «кінорозмовляючих картин» і основне місце у кіновиробництві займають більш професійні ігрові фільми нових кіностудій. Хронікальні зйомки під час революційних подій 1917–1921 рр. проводили всі воюючі сторони. За доби Гетьманату П. Скоропадського робилися спроби налагодити українське національне кіновиробництво. Як відомо, для успішного функціонування і розвитку кінематографія більше, ніж будь-яка інша сфера суспільного життя, потребує підтримки і опікування з боку держави, створення відповідної інфраструктури галузі, капіталовкладень і поточного фінансування, забезпечення матеріально-технічними засобами тощо. На жаль, в роки воєнного лихоліття український кінематограф не міг розраховувати на таку підтримку.

У той же час, ефективна модель управління, відносно ліберальний підхід більшовиків до молодого мистецтва сприяли стрімкому злету кіноіндустрії в Україні у 1922–1930-х рр. Всеукраїнське фотокіноуправління (ВУФКУ) успішно конкурувало на міжнародному кіноринкові. Окрім суто технічних та організаційних труднощів, які виникли на етапі становлення ВУФКУ, існувало ще й питання мистецького кредо. Ця проблема була тісно пов'язана з українською ідентичністю. Пошук власних тем і змістів став основним лейтмотивом мистецьких дискусій українських кінематографістів у 1920-ті роки.

Проте вже на початку 1930-х років настає т. зв. доба «Сталінського кіно», коли український кінематограф потрапляє під тотальний контроль та стає на службу інтересам будівництва комунізму. Чимало кінокартин талановитих митців потрапило під заборону. У роки Другої світової війни українські кіностудії були евакуйовані до Середньої Азії.

У міжвоєнний період окремо від Наддніпрянської України розвивався кінематограф на Західній Україні. Місцеві ентузіасти пробують себе у зніманні короткометражних фільмів різної тематики.

Список використаних джерел і літератури

Опубліковані документи і матеріали

1. Бузько Д. Кіно й кінофабрика. Київ: Держкіновидав, 1928. 77 с.
2. Бузько Д. Про що розповідала ротаційна: [кіно-повість]. Київ: ДВУ, 1929. 112 с.
3. Дзига Вертов. Из наследия. Т. 1. Драматургические опыты / сост. А. С. Дерябин. Москва: Эйзенштейн-центр, 2004. 536 с.
4. Дзига Вертов. Из наследия. Т. 2. Статьи и выступления / сост. А. С. Дерябин. Москва: Эйзенштейн-центр, 2008. 648 с.
5. Директивы ВКП(б) по вопросам просвещения: Вопросы народного просвещения в основных директивах съездов, конференций, совещаний ЦК и ЦКК ВКП(б) / Ин-т планирования и организации нар. образования; сост. А. Я. Подземский; под ред. И. Д. Давыдова и И. Г. Клабуновский. 3-е изд., пересмотр. и доп. Москва; Ленинград: ОГИЗ: Наркомпрос РСФСР, 1931. 495 с.
6. Довженко А. П. Беседа с молодыми режиссерами – слушателями Режиссерской академии ВГИК (1 апреля 1936 года) // Из истории кино. Материалы и документы. Вып. 2. Москва: Изд. АН СССР, 1959. С. 8-28.
7. Довженко О. Україна в огні: кіноповість, щоденник. Київ: Наук. думка, 1990. 708 с.
8. Довженко О. П. Щоденникові записи, 1939–1956 = Дневниковые записи, 1939–1956. Харків: Фоліо, 2013. 879 с.
9. Довженковці. Сторінки нашої історії / авт.-упор.: Г. Фількевич. Вид. 2-е, доп. Київ, 2006. 180 с.
10. Дюшен Б. В. Беглые воспоминания // Киноведческие записки. 2003. № 64. С. 175-184.

11. Збірник «Звенигора» (Київ: ВУФКУ, 1928) (Публікація та коментарі Л. І. Брюховецької) // Магістеріум. Літературознавчі студії. 2015. Вип. 61. С. 20-30.
12. Иван Кавалеридзе. Сборник статей и воспоминаний. Київ: Мистецтво, 1988. 179 с.
13. Ирчан М. Из книги «Фильмы революции» // Мирослав Ирчан. Сочинения. Москва: Советский писатель, 1958. С. 331-367.
14. Кордюм А. З архіву кінопам'яті // Кризь кінооб'єктив часу. Київ: Мистецтво, 1970. С. 17-25.
15. Кордюм А. Минуле, яке залишилося з нами. Київ: Мистецтво, 1965. 84 с.
16. Кремлевский кинотеатр. 1928–1953. Документы / [отв. составители К. М. Андерсон, Л. В. Максименков]; Федеральное архивное агентство. Российский государственный архив социально-политической истории. Рурский университет (Бохум, ФРГ). Институт русской и советской культуры им. Ю. М. Лотмана. Москва: РОССПЭН, 2005. 1117 с.
17. Лихачев Б. С. Материалы к истории кино в России 1914–1916 // Из истории кино. Материалы и документы. Вып. 3. Москва: Наука, 1963. С. 37-103.
18. Миславский В. Н., Гергеша В. Г. Механик-изобретатель Иосиф Тимченко в документах и воспоминаниях. Харьков: Фактор, 2012. 288 с.
19. Нечеса П. А радянське кіно все-таки буде! // Кризь кінооб'єктив часу: Спогади ветеранів українського кіно. Київ: Мистецтво, 1970. С. 161-212.
20. Олександр Довженко: маловідомі сторінки / Упор. В. Н. Миславський. Харків: «Дім реклами», 2015. 280 с.
21. Протоколи Правління ВУФКУ (1922–1930 рр.): збірник архівних документів / передм., упоряд., комент., прим. Р. В. Росляка. Київ: Вид-во Ліра-К, 2018. 950 с.

22. Самое важное из всех искусств: Ленин о кино. Сборник документов и материалов / сост. А. М. Гак. 2-е изд., доп. Москва: Искусство, 1973. 243 с.

23. Скрипник М. Статті й промови. Т. 5: Література й мистецтво / Укр. ін-т марксизму-ленінізму, Каф. нац. питання. Харків: Держвидав України, 1930. 296 с.

24. Советское кино. 1917–1978. Решения партии и правительства о кино. Сборник документов. Том. 1 (1917–1936). Москва: НИИТЛК, 1979. 164 с.

Періодичні видання

25. А. Л. «Тарас Шевченко» // Нове мистецтво. 1926. № 27(36). 9 листопада. С. 12-13.

26. Авенариус Г. До історії розвитку української кінокомедії // Радянське кіно. 1935. № 3/4. С. 41-44.

27. Авторський гонорар за кіно-сценарій // Червоний шлях. 1927. № 2(47). Лютий. С. 247.

28. Алов. Кино-фабрика «Мірограф» // Мельпомена (Одесса). 1918. 14 септєбря. С. 17.

29. Анрі Барбюс для ВУФКУ // Кіно. 1929. № 5(53). Березень. С. 12.

30. А-рг І. Про театр культурфільму // Радянське мистецтво. 1929. № 8(27). 2 грудня. С. 6.

31. Арденс К «Гамбург» / К. Арденс // Нове мистецтво. 1926. № 29(38). 30 листопада. С. 10-11.

32. Арнаутов В. Про дитячий фільм // Кіно. 1925. № 1. Листопад. С. 24-26.

33. Ахушков Ш. Про виховання дитячого кіноглядача // Нове мистецтво. 1927. № 24(65). 22 листопада. С. 8-9.

34. Бажан М. За радянського кінематографіста // Радянське мистецтво. 1928. № 3. 30 січня. С. 2.

35. Бажан М. Кінофіковані класики // Кіно. 1928. № 1(37). Січень. С. 4-5.
36. Батуров Д. Кіно й народне господарство // Кіно. 1929. № 13(60). Липень. С. 2.
37. Белкінд-Кейданський М. Кінематограф і культурно-просвітня справа // Кооперативна зоря (Київ). 1918. 25 червня. С. 32-34.
38. Богацький. Все по-старому // Культробітник. 1928. № 15/16 (62/63). Серпень. С. 15.
39. Бош М. Український актор у кіно // Нове мистецтво. 1927. № 19 (60). 11 жовтня.
40. В технікумі ВУФКУ // Нове мистецтво. 1926. № 32(42). 21 грудня. С. 18.
41. Величезний успіх «Звенигори» в Парижі // Червоний шлях. 1928. № 5/6 (62/63). Травень-червень. С. 241.
42. Вивіз картин ВУФКУ // Кіно. 1928. № 5(41). Травень. С. 14.
43. Виробництво наукових фільмів // Культробітник. 1929. № 10(82). Травень. С. 15.
44. Види города Винниці с его окрестностями // Слово Подолии (Винница). 1918. 24 септєбря. С. 1.
45. Власна продукція ВУФКУ на 1927/28 рік // Нове мистецтво. 1927. № 26(67). 6 грудня. С. 14.
46. ВУФКУ за кордоном // Нове мистецтво. 1928. № 16/17 (86/87). 7 травня. С. 17.
47. ВУФКУ й весняна сівба // Кіно. 1929. № 6(54). Березень. С. 12.
48. ВУФКУ на виставці в Кельні // Нове мистецтво. 1928. № 7(77). 21 лютого. С. 15.
49. «Гамбург» // Нове мистецтво. 1926. № 26(35). 2 листопада. С. 15.
50. Гарін Ф. Життя на екрані. «Укразія» – «7+2» // Всесвіт. 1925. № 4. 1 березня. С. 8-9.

51. Гарін Ф. Там, де роблять фільми // Всесвіт. 1926. № 12(35). 1 липня. С. 21-23.
52. Генеральний договір між ВУФКУ та Совкіно // Нове мистецтво. 1927. № 29(70). 27 грудня. С. 15.
53. Гольдштейн М. Музика в кіно // Кіно. 1926. № 4. Лютий. С. 7.
54. Горенко В. Живі фільми, а не схеми // Кіно. 1928. № 11(47). Листопад. С. 11.
55. Два фільми ВУФКУ // Молодняк. 1929. № 9(33). Вересень. С. 111-113.
56. Деріл. Твори М. Коцюбинського в театрі та на екрані // Культуробітник. 1928. № 5(52). Березень. С. 12.
57. Деслав Є. ВУФКУ за кордоном // Нове мистецтво. 1928. № 5(75). 7 лютого. С. 7.
58. Деслав Є. Звенигора – сенсація паризького екрана // Нове мистецтво. 1928. № 10/11(80/81). 27 березня. С. 5.
59. Деслав Є. Успіх «Звенигори» в Парижі / Євген Деслав // Нове мистецтво. 1928. № 14/15(84/85). 24 квітня. С. 12.
60. Дзига Вертов. «Людина з кіно-апаратом», абсолютний кінопис і радіо-око // Нова генерація. 1929. № 1. Січень. С. 61-62.
61. Дзигу Вертова звільнено // Нове мистецтво. 1927. № 4(45). 25 січня. С. 18.
62. Дитячі фільми ВУФКУ // Нове мистецтво. 1928. № 8 (78). 6 березня. С. 11.
63. Дніпрельстан // Нове мистецтво. 1928. № 16/17(86/87). 7 травня. С. 14.
64. До партійної наради в справах кіно // Нове мистецтво. 1928. № 2(72). 10 січня. С. 1.
65. Долина П. Одеська кінофабрика // Нове мистецтво. 1927. № 8(49). 22 лютого. С. 12-13.

66. Доповідь т. Шуба про роботу ВУФКУ // Комуніст. 1927. № 27. 1 лютого. С. 3.
67. Дорогу культурфільмові! // Кіно. 1930. № 13(85). Липень. С. 1.
68. Експорт картин ВУФКУ // Нове мистецтво. 1928. № 18/19 (88/89). 22 травня. С. 15.
69. Експорт картин ВУФКУ // Червоний шлях. 1928. № 7(64). Липень. С. 248.
70. Електростанції, що їх купило ВУФКУ за кордоном // Кіно. 1926. № 2/3. Січень. С. 24.
71. Жовтневі свята в фільмі // Нове мистецтво. 1927. № 26(67). 6 грудня. С. 14.
72. За кордоном про наші фільми // Нове мистецтво. 1927. № 29(70). 27 грудня. С. 15.
73. «Звенигора» за кордоном // Червоний шлях. 1927. № 12(57). Грудень. С. 187.
74. «Звенигора» й «Тарас Трясило» за кордоном // Нове мистецтво. 1928. № 10/11(80/81). 7 березня. С. 15.
75. Історична хроніка // Червоний шлях. 1928. № 1(58). Січень. С. 161.
76. К открытию в г. Виннице музыкально-драматической и кинематографической студии // Слово Подолии (Винница). 1918. 27 сентября. С. 2.
77. Кауфман Н. Дзига Вертов за рубежом // Советский экран. 1929. № 37. С. 6.
78. Кауфман Н. Человек с киноаппаратом // Советский экран. 1929. № 5. С. 5.
79. Кібець О. Українська кінематографія на фронті культурного будівництва // Культробітник. 1929. № 22(94). Листопад. С. 39-41.
80. Кино-студия. Хроника // Слово Подолии (Винница). 1918. 12 октября. С. 1.

81. Кино-фабрика В. И. Снарского // Слово Подолии (Винница). 1918. 12 октября. С. 2.
82. Киносъемки в Виннице. Хроника // Слово Подолии (Винница). 1918. 16 октября. С. 2.
83. Кінофікація села // Радянське мистецтво. 1928. № 15. 1 травня. С. 12.
84. Конкурс на кіно-театральні сценарії, оголошений товариством «Українофільма». Театр і музика // Нова Рада (Київ). 1918. 4 жовтня. С. 3.
85. Корнийчук О., Юрченко И. Разгромить национализм в кинематографии! // Советское кино. 1934. № 3. Март. С. 3-10.
86. Крижанівський С. Іспити для студентів кінотехнікуму // Молодняк. 1929. № 3(29). Березень. С. 140.
87. Крим на екрані // Нове мистецтво. 1927. № 29(70). 27 грудня. С. 15.
88. Культурфільми ВУФКУ // Нове мистецтво. 1928. № 8(78). 9 березня. С. 15.
89. Курс В. Фільм про весну республіки // Всесвіт. 1929. № 47. 1 грудня. С. 14.
90. Лихачев Б. С. Українські теми в дореволюційній кінематографії // Кіно. 1928. № 4(40). Квітень. С. 4-7.
91. Ліфшиц Б. Проблема кіно // Кіно. 1926. № 9. С. 2.
92. Лопатинський Ф. Другий лист до мого друга – сценариста // Нова генерація. 1928. № 7. Липень. С. 8–21.
93. Лопатинський Ф. Лист до мого друга – сценариста // Нова генерація. 1928. № 5. Травень. С. 361-364.
94. Лядів. М. Дилетантизм, халтура та культура. Про сценаристів без кваліфікації й про те, як не можна стати сценаристом // Кіно. 1926. № 6-7. С. 5.
95. Маймістов А. Р. За плановість та за якість у кіно // Культуробітник. 1928. № 19(66). Жовтень. С. 1-4.

96. Маймістов А. Р. Ще крок культурної революції // Культробітник. 1928. № 3(50). 18 лютого. С. 1-3.
97. Могилевський Л. Зафільмована історія // Кіно. 1928. № 6(42). Червень. С. 2.
98. Нарада в справі кіно для дітей // Червоний шлях. 1928. № 3(60). Березень. С. 137.
99. Нулініч О. Кіно й діти // Радянське мистецтво. 1928. № 16. 15 травня. С. 7.
100. О. Б. Сумка дипкур'ера // Всесвіт. 1927. № 7. 13 лютого. С. 13-14.
101. О. Б. Тарас Трясило // Всесвіт. 1926. № 23(46). 1 грудня. С. 23.
102. Панаїт Істраті в кіно // Червоний шлях. 1928. № 1(58). Січень. С. 161.
103. Перша в СРСР фільмкадротека // Червоний шлях. 1928. № 3(60). Березень. С. 137.
104. Поліщук В. Деталі німецького кіно // Кіно. 1926. №4. С. 20.
105. Поширення мережі держкінотеатрів // Нове мистецтво. 1927. № 16(57). 19 квітня. С. 19.
106. Про «Звенигору» // Червоний шлях. 1928. № 1(58). Січень. С. 161.
107. Прогляд «Звенигори» та «Тараса Трясила» в Парижі // Червоний шлях. 1928. № 5/6(62/63). Травень-червень. С. 241.
108. Савченко Я. Майстер синтези // Життя й революція. 1930. Кн. 1. Січень. С. 141-154.
109. Скрипник Л. Кіно-виробництво й кіно-мистецтво // Нова генерація. 1927. № 1. Жовтень. С. 43-47.
110. Скрипник Л. Мистецтва соціальні й асоціальні // Нова генерація. 1929. № 11. Листопад. С. 26-33.
111. Скрипник Л. Мистецтва соціальні й асоціальні // Нова генерація. 1929. № 12. Грудень. С. 25-29.
112. Скрипник М. О. Підсумки та перспективи розвитку української кінематографії // Кіно. 1928. Ч. 2(38). Лютий. С. 2-3.

113. Смолич Ю. Перший день української кінематографії // Нове мистецтво. 1928. № 7(77). 21 лютого. С. 2-4.
114. Україна на міжнародній кіновиставці // Червоний шлях. 1928. № 4(61). Квітень. С. 209.
115. Українізація кіно // Червоний шлях. 1925. № 5(26). Травень. С. 180.
116. Українфільма. З кооперативного життя на Україні // Кооперативна зоря (Київ). 1918. 31 серпня. С. 67.
117. Чернов Л. Звенигора // Культробітник. 1928. № 5(52). Березень. С. 5-9.
118. Чернов Л. Кріпацтво на українському екрані // Культробітник. 1928. № 4(51). Лютий. С. 4-7.
119. Чернов Л. Тарас Трясило // Культробітник. 1928. № 8(55). Квітень. С. 11-13.
120. Шуб О. Блокаду знято: (До встановлення нормальних взаємовідносин між кіноорганізаціями союзних республік) // Кіно. 1927. № 10(22). Червень. С. 1.
121. Экран // Театральный журнал (Харьков). 1918. 20 октября. С. 13-14.
122. Экран // Театральный журнал (Харьков). 1918. 3 декабря. С. 13-14.

Наукові видання, монографії і статті

123. Бажан М. О. Довженко. Нарис про митця. Київ: ВУФКУ, 1930. 32 с.
124. Бачинська О. М., Трубочанінов С. В. Стан кінематографу в Україні за доби гетьманату П. Скоропадського // Вісник Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка: Історичні науки: зб. наук. пр. Кам'янець-Подільський, 2005. Вип. 5. С. 211-219.

125. Безклубенко С. Д. Українське кіно: начерк історії. Київ: КНУКіМ, 2001. 170 с.
126. Безклубенко С. Д. Українське кіно: начерк історії. Київ: Альтер-прес, 2004. 192 с.
127. Безручко О. Життєвий і творчий шлях українського режисера художніх і науково-популярних фільмів М. Б. Вінярського // Науковий вісник Київського національного університету театру, кіно і телебачення імені І. К. Карпенка-Карого. 2016. Вип. 19. С. 189-193.
128. Безручко О. В. Олександр Довженко: розсекречені документи спецслужб / НАН України, Ін-т мистецтвознав., фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського, Київ. нац. ун-т театру, кіно і телебачення ім. І. К. Карпенка-Карого. Київ: Сучас. письм., 2008. 240 с.
129. Безручко О. Підготовка в Україні кіноакторів «на виробництві»: досвід акторської школи на Київській кінофабриці // Екранознавство: Збірка науково-методичних статей / Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Інститут журналістики. Кафедра кіно-, телемистецтва. 2016. Вип. 1. С. 14-24.
130. Безручко О. Справа-формуляр «Запорожець»: нові документи про режисера Олександра Довженка // З архівів ВУЧК–ГПУ–НКВД–КГБ. 2009. №2 (33). С. 327-352.
131. Берест Б. Історія українського кіно. Нью-Йорк: Наукове товариство ім. Т. Шевченка, 1962. 271 с.
132. Бонь О.І. Київська кінофабрика і тоталітарна система: форми тиску // Київ і кияни у соціокультурному просторі ХІХ–ХХІ століть: національний та європейський контекст: матер. Всеукр. наук.-практ. конф., 12 квітня 2012 р. Київ, 2012. С. 143-148.
133. Брюховецька Л. І. «Звенигора»: оволодіння історичним часом // Магістеріум. Літературознавчі студії. 2015. Вип. 61. С. 3-19.

134. Брюховецька Л. І. Найцікавіша історія в Європі: екранні версії: [дослідження кінематографістами історії України]. Київ: Задруга, 2014. 493 с. (Кінематографічні студії ; вип. 2).
135. Брюховецька Л. І. Перерваний політ. Українське кіно часів ВУФКУ: спроба реконструкції. Київ: Вид-во Києво-Могилянська академія, 2018. 570 с.
136. Бучко Р. Перше століття кінематографа у Львові // Галицька брама. 1996. № 24. С. 2-3.
137. Гавриленко С. Д., Гавриленко Е. В. Полтава кинематографическая. Полтава: Хорс, 1999. 100 с.
138. Герц М. А. Творчість О. Довженка періоду ВУФКУ: початок українського поетичного кіно // Науковий вісник Київського національного університету театру, кіно і телебачення імені І. К. Карпенка-Карого. 2014. Вип. 15. С. 191-194.
139. Гинзбург С. С. Кинематография дореволюционной России. Москва: Искусство, 1963. 405 с.
140. Гинзбург С. С. Кинематография дореволюционной России. Москва: АГРАФ, 2007. 496 с.
141. Гловацкий Б. Владимир Максимов. Ленинград; Москва: Искусство, 1961. 190 с.
142. Гнатюк О. За кулісами фільму «ПКП». Боротьба з пам'яттю про Українську революцію на прикладі кінострічки 1926 р. // Революція, державність, нація: Україна на шляху самоствердження (1917–1921 рр.): матеріали Міжнар. наук. конф. (1–2 черв. 2017 р., м. Київ) / Ін-т історії України НАН України, Сіверськ. ін-т регіональних досліджень; упоряд. В. Верстюк [та ін.]. Київ; Чернігів: Сіверський центр післядипломної освіти, 2017. С. 352-372.
143. Госейко Л. Історія українського кінематографа (1896–1995): пер. с фр. Київ: КІНО-КОЛО, 2005. 461 с.
144. Гершевська Б. З історії культури кіно у Львові 1918–1939 рр.: пер. з польської. Львів: Незалежний культурологічний журнал «І», 2004. 99 с.

145. Жукова А. Е., Журов Г. В. Кинематографическая жизнь столицы советской Украины. Київ: Мистецтво, 1983. 149 с.
146. Жукова А. Є., Журов Г. В. Українське радянське кіномистецтво 1930–1941. Нариси. Київ: Мистецтво, 1959. 214 с.
147. Журов Г. В. З минулого кіно на Україні. 1896–1917. Київ: Вид-во АН УРСР, 1959. 137 с.
148. Журов Г. В. Розвиток українського кіномистецтва. Київ: Вид-во АН УРСР, 1958. 44 с.
149. Зоркая Н. М. История советского кино. Санкт-Петербург: Алетейя, 2005. 544 с.
150. Зюков Б. Б. Вера Холодная. Москва: Искусство, 1995. 318 с.
151. Ілляшенко В. В. Історія українського кіномистецтва. 1893–2003. Київ: Вік, 2004. 412 с.
152. Історія українського кіно. У п'яти томах. Т. 2. 1930–1945 / [голов. ред. Г. Скрипник]; НАН України, Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського. Київ: Вид-во ІМФЕ, 2016. 448 с.
153. Історія українського радянського кіно: В 3-х т. Т. 1. 1917–1930 / ред. Б. С. Буряк, С. Г. Зінич, О. К. Бабишкін. Київ: Наукова думка, 1986. 246 с.
154. Історія українського радянського кіно: В 3 т. Т. 2. 1931–1945 рр. / [А. Є. Жукова, Н. М. Капельгородська, Б. М. Крижанівський]. Київ: Наукова думка, 1987. 213 с.
155. Капельгородська Н., Глущенко Є. Начерки далекої кіноісторії. Київ: АВДІ, 2005. 213 с.
156. Кінорежисер світової слави: збірник статей / [упоряд. Л. Брюховецька]. Київ: Логос, 2013. 213 с.
157. Корниенко И. С. Киноискусство советской Украины. Страницы истории. Москва: Искусство, 1975. 240 с.
158. Корнієнко І. С. Українське радянське кіномистецтво, 1917–1929: нариси. Київ: Вид-во АН УРСР, 1959. 141 с.

159. Корнієнко І. Півстоліття українського радянського кіно. Сторінки історії. Київ: Мистецтво. 1970. 228 с.
160. Костроменко В. Очерки истории Одесской киностудии. Факты, документы, воспоминания, байки. Книга первая. Одесса: Друк Південь, 2010. 128 с.
161. Котлобулатова І. Історія кіно у Львові 1896–1939 рр. Львів: Ладекс, 2014. 96 с.
162. Лізавенко Г. І. Зародження кінематографу в Одесі // Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету. 2016. Вип. 46. С. 158-161.
163. Максименков Л. Введение // Кремлевский кинотеатр. 1928–1953: Документы. Москва: РОССПЭН, 2005. С. 7-80.
164. Малиновский А. В. Кино в Одессе: путеводитель по кинотеатрам старым и новым. Изд. 2-е, доп. Одесса: Астро-Принт, 2015. 289 с.
165. Марочко В. І. Зачарований Десною: іст. портр. Олександра Довженка. Київ: Києво-Могилянська академія, 2006. 285 с.
166. Миславский В. Альфред Федецкий. К биографии первого российского кинооператора // Киноведческие записки. Москва, 2006. № 77. С. 163-213.
167. Миславский В. Бытовые фильмы в украинском кинематографе 1920-х // Матеріали VIII круглого столу «Український кінематограф: минуле, сьогодення, перспективи» (Київ, 15 січ. 2016 р.). Київ: КиМУ, 2016. С. 60-75.
168. Миславский В. Взаимоотношения Совкино и ВУФКУ в 1920-е годы // Киноведческие записки. 2015. № 110. С. 74-88.
169. Миславский В. Деятельность ВУФКУ в формировании штатов киноспециалистов в 1922–1930 гг. // Екранні мистецтва та педагогіка. Київ: КиМУ, 2016. Т. 2. С. 120-192.
170. Миславский В. Н. Еврейская тема в кинематографе Российской империи, СССР, России, СНГ и Балтии (1909–2009). Харьков: «Скорпион П-ЛТД», 2013. 628 с.

171. Миславский В. Н. Искусство фотографии Альфреда Федецкого. Харьков: Фактор, 2009. 128 с.
172. Миславский В. Н. Истерзанные души. Жизнь и фильмы Дмитрия Харитонова. Харьков: ХЧМГУ, 2007. 152 с.
173. Миславский В. Кинематографическая деятельность фотохудожника А. К. Федецкого // Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв. 2009. С. 54-67.
174. Миславский В. Н. Кинематографическая история Харькова. 1896–2010. Имена. Фильмы. События. Харьков: С.А.М., 2011. 436 с.
175. Миславский В. Н. Кино в Украине. 1896–1921. Факты. Фильмы. Имена. Харьков: Торсинг, 2005. 576 с.
176. Миславский В. Н. Кинопредприниматель Дмитрий Харитонов. Жизнь и фильмы. Харьков: Торсинг плюс, 2012. 216 с.
177. Миславский В. Музыкальное сопровождение фильмов в Украине в 1920-х годах // Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв. 2015. № 9/10. С. 105-109.
178. Миславский В. Начало кинопроизводства ВУФКУ (1922–1923) // Хресний шлях Леоніда Осики (До 75-річчя від дні народження): матеріали Міжнар. наук.-твор. конф. (Київ, 3 груд. 2015 р.) / Київск. нац. ун-т театр. кіно і телеб. ім. І. К. Карпенка-Карого. Київ, 2015. С. 25-28.
179. Миславский В. Н. Одесса. Немое кино. 1897–1930. Харьков: Торсінг плюс, 2015. 376 с.
180. Миславский В. Становление анимации в украинском кинематографе 1927–1930-х годов // Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв. 2016. № 5. С. 85-89.
181. Миславский В. Становление кинематографического образования в Украине (1916–1929) // Аспекти історичного музикознавства. 2016. № 8. С. 170-208.
182. Миславский В. Н. Фактографическая история кино в Украине. 1896–1930. Т. 3. Ч. 1. Харьков: «Дім Реклами», 2017. 680 с.

183. Миславский В. Н. Фактографическая история кино в Украине. 1896–1930. Т. 3. Ч. 2. Харьков: «Дім Реклами», 2017. 528 с.
184. Миславский В. Формирование материально-технической базы украинского кинематографа в 1920-е годы // Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв. 2016. № 1. С. 127-131.
185. Миславский В. Н. Харьков кинематографический. Харьков: ХЧМГУ, 2007. 320 с.
186. Миславский В. Экспортно-импортная деятельность ВУФКУ в 1920-е годы // Традиції та новації у вищій архітектурно-художній освіті. Харків: ХДАДМ, 2016. № 1. С. 72-82.
187. Миславский В. Н., Хильковский А. Е. Александр Мишон. Фотограф, издатель, кинематографист. Харьков: Торсинг плюс, 2013. 208 с.
188. Миславський В. Н. Альфред Федецький – поет фотографії. Харьков: Фактор, 2010. 216 с.
189. Миславський В. Діяльність Олександра Шуба на посаді голови правління ВУФКУ в 1927–1928 рр. // Традиції та новації у вищій архітектурно-художній освіті: зб. наук. пр. Харків: ХДАДМ, 2016. – № 4. – С. 52-55.
190. Миславський В. Н. Історія українського кіно 1896–1930: факти і документи. Т. 1. Харків: «Дім Реклами», 2018. 680 с.
191. Миславський В. Кадрова політика ВУФКУ в 1920-ті роки // Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв. 2017. № 1. С. 136-140.
192. Миславський В. Перше десятиліття ігрового кінематографа в Україні (1907–1917 рр.) // Нариси з історії кіномистецтва України / Акад. мистецтв України, Ін-т пробл. сучас. мистец.; [ред.-упоряд. І. Зубавіна]. Київ: Інтертехнологія, 2006. С. 9-52.
193. Миславський В. Сільська кімережа України в 1920-х рр. // Мистецтвознавство. Соціальні комунікації. Медіапедагогіка: колективна монографія. Київ: Видав. центр КНУКіМ, 2016. Т. 3. С. 62-84.

194. Миславський В. Н. Становлення виробництва культурфільмів в Україні протягом 1922–1930 років // Часопис Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського. 2018. № 1 (38). С. 140-155.
195. Миславський В. Н. Становлення кіногалузї в Україні 1922–1930 років: протиріччя часу і розмаїтність тенденцій. Харків: «Друкарня Мадрид», 2016. 344 с.
196. Морозов Ю. З., Дерев'яно Т. Т. Еврейские кинематографисты в Украине 1910–1945. Київ: Дух і літера, 2004. 328 с.
197. Морозов Ю., Дерев'яно Т. Єврейське кіно // Нариси з історії та культури євреїв України. 3-є вид. Київ: Дух і Літера, 2009. С. 414-425.
198. Москаленко М. Історія становлення та розвитку кінопромисловості в Україні // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки. 2014. № 1(99). С. 97-100.
199. Мусієнко О. Дискурс українського авангарду на шпальтах часопису «Кіно» // Науковий вісник Київського національного університету театру, кіно і телебачення імені І. К. Карпенка-Карого. 2014. Вип. 15. С. 173-184.
200. Мусієнко-Фортунська О. Керівники ВУФКУ. Сторінки історії українського кіно // Науковий вісник Київського національного університету театру, кіно і телебачення імені І. К. Карпенка-Карого. 2014. Вип. 15. С. 161-166.
201. Нариси з історії кіномистецтва України / [ред-упоряд. І. Зубавіна ; редкол.: В. Сидоренко, І. Безгін, В. Горпиненко та ін.]. Київ: Інтертехнологія, 2006. 862 с.
202. Наумова Л. Умови виникнення українського національного кінематографу і діяльність ВУФКУ // Науковий вісник Київського національного університету театру, кіно і телебачення імені І. К. Карпенка-Карого. 2014. Вип. 15. С. 152-160.

203. Образ В. Мистецький пошук Івана Кавалеридзе у фільмі «Злива» // Екранознавство: Збірка науково-методичних статей / Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Інститут журналістики. Кафедра кіно-, телемистецтва. 2016. Вип. 1. С. 69-74.
204. Плачинда С. Олександр Довженко. Життя і творчість. Київ: Дніпро, 1989. 194 с.
205. Пижик А. М. Втілення в радянському художньому кіно образів «ворога» та «героя» періоду Української революції 1917–1921 рр. // Грані. 2018. Том 21. № 6. С. 28-38.
206. Пуха Л. Витоки української державної кінематографії: (Від літа 1917 – до літа 1918 р.) // Доповіді та повідомлення IV Міжнародного конгресу україністів (Одеса, 26–29 серпня 1999 р.): Секція «Мистецтвознавство». Одеса: Вид-во Асоціації етнологів, 2001. Кн. 2. С. 670-679.
207. Пуха Л. Г. Кінематограф і Лесь Курбас. Черкаси: Сіяч, 1999. 107 с.
208. Рибаків М. О. Хрещатик відомий і невідомий. Київ: КИЙ, 2003. 504 с.
209. Розовик Д. Ф. Українське культурне відродження в роки національно-демократичної революції (1917–1920). Київ: «Київський університет», 2002. 311 с.
210. Роміцин А. А. Українське радянське кіномистецтво: нариси. Київ: Вид-во Акад. наук УРСР, 1959. 227 с.
211. Росляк Р. «Віддати наказ про припинення самостійного існування ВУФКУ» (матеріали й документи з історії підпорядкування української кінематографії союзному центру // Студії мистецтвознавчі / НАН України, Ін-т мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського. Київ, 2014. Ч. 3(47): Театр. Музика. Кіно. С. 112-126.
212. Росляк Р. «Вся господарча й художня система ВУФКУ стоїть тепер догори ногами» // Український історичний збірник / Інститут історії України НАН України. Київ, 2012. Вип. 15. С. 339-349.

213. Росляк Р. В. Кіноосвіта в Україні (перша третина ХХ століття). Київ: ПП «ЕКМО», 2006. 226 с.
214. Росляк Р. В. Тематичне планування в українській кінематографії доби ВУФКУ // Науковий вісник Київського національного університету театру, кіно і телебачення імені І. К. Карпенка-Карого. 2014. Вип. 15. С. 167-172.
215. Савченко Я. Народження українського радянського кіно. Київ: Укртеакіновидав, 1930. 44 с.
216. Садуль Ж. Всеобщая история кино. Т. 1: Изобретение кино. 1832–1897. Пионеры кино. 1897–1909. Москва: Искусство, 1958. 646 с.
217. Садуль Ж. Всеобщая история кино. Т. 2: Кино становится искусством. 1909–1914. Москва: Искусство, 1958. 594 с.
218. Садуль Ж. Всеобщая история кино. Т. 3: Кино становится искусством. 1914–1920. Москва: Искусство, 1961. 692 с.
219. Садуль Ж. Всеобщая история кино. Т. 4 (1): Послевоенные годы в странах Европы. 1919–1929. Москва: Искусство, 1982. 592 с.
220. Садуль Ж. Всеобщая история кино. Т. 6: Кино в период войны. 1939–1945. Москва: Искусство, 1963. 500 с.
221. Синько Г. П. Життєвий і творчий шлях Івана Кавалерідзе: культурологічний аспект // Вісник Маріупольського державного університету. Серія: філософія, культурологія, соціологія. 2015. Вип. 9. С. 155-167.
222. Скуратівський В. Екранні мистецтва у соціокультурних процесах ХХ століття. Генеза. Структура. Функції. Київ: В-во Івана Федорова. 1997. Ч. 1. 224 с.
223. Соколов И. В. История изобретения кинематографа. Москва: Искусство, 1960. 194 с.
224. Трубчанінов С. В., Бачинська О. М. Розвиток кінематографу за Української держави гетьмана П. Скоропадського (на матеріалах Правобережної України) // Освіта, наука і культура на Поділлі: зб. наук. пр. Кам'я-

нець-Подільський: Оіюм, 2010. Т. 16: Матеріали круглого столу «Освіта, культура і просвітницький рух на Поділлі». 22 жовтня 2010 року. С. 393-399.

225. Цивьян Ю. Г Историческая рецепция кино. Кинематограф в России 1896–1930. Рига: Зинатне, 1991. 492 с.

226. Чабан М. Піонер українського кіно Данило Сахненко. Дніпропетровськ, 2010. 60 с.

227. Шимон А А Страницы биографии украинского кино. Киев: Мистецтво, 1974. 152 с.

228. Шимон О. О. Сторінки з історії кіно на Україні. Київ: Мистецтво, 1964. 150 с.

229. Щепотьев С. И. Павильон над морем. Одесская киностудия: от П. Чардынина до К. Муратовой. Санкт-Петербург: Издательство Политехнического университета, 2014. 189 с.

230. Юренев Р. Н. Александр Довженко. Москва: Искусство, 1959. 192 с.

231. Янгиров Р. М. Киномосты между Россией и Германией: Эпоха иллюзионов (1896–1919) // Киноведческие записки. 2002. № 58. С. 153-178.

232. Янгиров Р Человек со свойствами: Сага Александра Дранкова // Егупець. Художньо-публіцистичний альманах інституту юдаїки. Київ: Дух і Літера, 2003. № 12.

233. Янгиров Р. М. К биографии А. А. Ханжонкова: Новый ракурс // Киноведческие записки. 2001. № 55. С. 305-316.

234. Янковська О. В. Культурне життя в Україні у період національно-демократичної революції (1917–1920 рр.) // Український історичний журнал. 2005. № 2. С. 105-118.

Довідкова література

235. Анотований каталог фільмів Національної кіностудії художніх фільмів імені Олександра Довженка, 1928–2011 / [авт.-упоряд. Р. Проко-

пенко, О. Кучерявий; ред. О. Кучерявий]. 2-е вид., випр. й доповн. Київ: [Нац. кіностудія худож. фільмів ім. О. Довженка], 2011. 631 с.

236. Історія інтелігенції Української РСР. 1917–1990 рр., Науково-допоміжний бібліографічний показчик / упоряд. Л. Ю. Ступак. Київ: Київська книжкова друкарня наукової книги, 1991. 535 с.

237. Кінолітопис. Анотований каталог кіножурналів, документальних фільмів і кіносюжетів (1896–1939) / Державний комітет архівів України. Упорядник Н. Слончак. Київ, 2009. 240 с.

238. Кіномистецтво України в біографіях: [кінодовідник] / [Н. М. Капельгородська, Є. С. Глущенко, О. Р. Синько]. Київ: АВДІ, 2004. 709 с.

239. Литвинова О. У. Музика в кінематографі України. Каталог. Ч. 1: Автори музики художньо-ігрових фільмів, які створювалися на кіностудіях України. Київ, 2009. 456 с.

240. Маркітан Л. П. Всеукраїнське фотокіноуправління // Енциклопедія історії України: у 10 т. / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін.; Інститут історії України НАН України. Київ: Наукова думка, 2003. Т. 1: А–В. С. 657.

241. Миславский В. Н. Харьков и кино. Фильмо-биографический справочник. Харьков: Торсинг, 2004. 288 с.

242. Фактографическая история кино в Украине. 1896–1930. Т. 1: Фильмографический справочник / авт.-сост. В. Н. Миславский. Изд. 2-е, испр. и доп. Харьков: «Дім Реклами», 2016. 496 с.

243. Фактографическая история кино в Украине. 1896–1930. Т. 2: Биографический справочник / авт.-сост. В. Н. Миславский. Изд. 2-е, испр. и доп. Харьков: «Дім Реклами», 2016. 464 с.

244. Фактографическая история кино в Украине. 1896–1930. Т. 4: Приложения / авт.-сост. В. Н. Миславский. Харьков: «Дім Реклами», 2017. 352 с.

Електронні ресурси

245. Кецала Богдан. Значіння фільмового мистецтва // Краківські вісті. 1941. 1 липня. URL: <http://zbruc.eu/node/53411> (дата звернення: 11.09.2018).
246. Ковалинский В. Кинотеатр Шанцера и другие // Уикенд. Дата оновлення: 19.12.2012. URL: http://www.weekend.com.ua/spectemy/kiievskaja-starina/kinoteatr-shantsera-i-drugie_arhiv_art.htm (дата звернення: 1.10.2018).
247. Одеса – місто, де народилося кіно і місто створене для кіно. URL: https://www.google.com.ua/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKEwi_sIn1_qPfAhXEwosKHR0zC3EQFjAAegQICRAC&url=http%3A%2F%2Fopu.ua%2Fupload%2Ffiles%2Flibrary%2FOdessa_and_cinema-UK.doc&usg=AOvVaw3LgXmJRUwqXxcZn5JoHep2 (дата звернення: 17.09.2018).
248. Примаченко Я. Українське кіно 1920-х років у пошуках власних тем та смислів // Україна Модерна: міжнародний інтелектуальний часопис. Дата оновлення: 15.03.2017. URL: <http://uamoderna.com/md/prymachenko-ukrainian-cinema> (дата звернення: 11.04.2018).
249. Терещенко К. Гомер вітчизняного кіно Олександр Довженко // Слобідський край. 2014. №103-104. 29 серпня. URL: <http://www.slk.kh.ua/news/kultura/gomer-vitchiznyanogo-kino-oleksandr-dovzhenko.html> (дата звернення: 1.10.2018).
250. Файзулін Я. Документи з архіву КГБ розкривають закадрові таємниці фільму-агітки ПКП (Піلسудський купив Петлюру) // Український інститут національної пам'яті. Публікації. Праці співробітників. URL: <http://www.memory.gov.ua/publication/dokumenty-z-arkhiviv-kgb-rozkrivayut-zakadrovii-taemnitse-filmu-agitki-pkp-pilsudskii-kup> (дата звернення: 1.10.2018).
251. Харківські періодичні видання. URL: <http://escriptorium.univer.kharkov.ua/handle/1237075002/1281> (дата звернення: 19.03.2018).
252. Libraria. Архів української періодики онлайн. URL: <https://libraria.ua/> (дата звернення: 12.03.2018).